

Atât de utila „condică” a lui Datcu, documentatul *Dicționar al etnologilor români*, vol. III, 2001¹ înregistrează circa 120 de titluri de publicații românești dedicate, unele integral, altele parțial, ori deschise doar sporadic, studierii folclorului, etnografiei, artei populare, de la, în ordine alfabetică, săptămânalul „Adevărul literar și artistic”, supliment al ziarului „Adevărul”, apărut între 28 nov. 1920 și 28 mai 1939 până la „Zestrea”. Revistă de etnografie și folclor care apare la Bistrița, jud. Bistrița-Năsăud începând cu anul 1998. Cronologic, prima publicație reținută în Dicționarul lui Iordan Datcu este „Foaie pentru minte, inimă și literatură”. Revistă socială și literară, care a apărut săptămânal, la Brașov, între 2 iulie 1838 și 24 februarie 1865, ultimele publicații înregistrate datând de la sfârșitul anilor 90 ai sec. al XX-lea, cea mai recentă fiind „Analele Universității „Spiru Haret”, seria Filologie – Limba și literatura română, nr. 1, 1999. Ar fi de notat aici, într-o mică paranteză, că mențiuni de folclor (chiar dacă nu sub acest nume) se vor fi aflat și în cele mai vechi ziare și reviste românești, începând cu „Curierul românesc” (1829), urmat de „Curier de ambe sexe” (1837-1847), în care V. Alecsandri publică poezii populare, și „Albina românească” (1829), cu suplimentul său literar „Alăuta românească” (1837-1838), premergătoare ale „Daciei literară” (1840), toate prezente în „Lista publicațiilor periodice despuiate” pentru *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc I (1800-1891)*², încât fixarea datei începutului preocupărilor pentru cultura populară în presa românească la 1838 este oarecum aleatorie. La fel, numai dificultăți de informare, pe care nici măcar tenacele Iordan Datcu nu le-a putut depăși, fac ca dintre periodicele inventariate să lipsească „Analele” Universităților din București, Iași și Cluj, apărute începând cu anul 1956 „ce poate fi socotit anul «exploziei» publicațiilor periodice de specialitate în cadrul Academiei, Universităților și institutelor de învățământ superior, al Societăților profesionale, ministerelor etc.” și care, notează un observator atent și implicat al fenomenului, „sunt deschise și studiilor de folclor”³.

Or, dacă refacem, fie și în fugă, procesul constituirii nucleelor de cercetare instituționalizată a culturii populare, constatăm că aceasta s-a realizat în jurul unor personalități care își desfășurau activitatea în universități și/sau la Academie, fie că este vorba despre Institutul de Filologie și Folclor înființat de Ovid Densusianu, în anul 1913, pe lângă Catedra de filologie romanică de la Universitatea din București, apoi Catedra de dialectologie și folclor romanic, înființată în 1927 și ocupată până în 1938 de I. A. Candrea, iar din 1943 de

Tache Papahagi⁴ sau de Catedra de istoria literaturii române moderne și folclor, întemeiată de D. Caracostea, în anul univ. 1929/1930, tot la București, ori de Arhiva de Folclor a Academiei Române, de pe lângă Muzeul Limbii Române de la Cluj, condusă de Ion Mușlea, din 1930 până în 1949. Institutul lui Ovid Densusianu tipărește buletinul „Grai și Suflet”, șapte volume, între anii 1923-1937, iar la Cluj se editează „Anuarul Arhivei de Folclor”, tot șapte volume, din 1932 până în 1946, ambele publicații de direcție, vectoriale în folcloristica românească⁵. Lor li se pot adăuga „Arhiva pentru știința și reforma socială” (1919-1937), organ al Asociației pentru Reforma și Știința Socială, devenită, ulterior, Institutul Social Român, condus de D. Gusti, și „Sociologie românească” (1936-1944), despre care unul dintre colaboratori și îndrumători scria, retrospectiv: „O asemenea revistă a reușit să fie o școală de muncă științifică pentru un foarte mare număr de tineri, care au format realmente o «școală», adică un curent cultural-științific, care și-a pus pecetea pe acești ani din imediata preajmă a războiului”⁶.

Odată, însă, cu schimbările impuse în viața societății și a culturii românești, după încheierea celui de-al doilea război mondial, cercetarea culturii populare traversează momente dificile, edificiile înălțate cu multă trudă de ctitorii disciplinelor etnologice de la noi aflându-se într-un pericol iminent. Momentul este evocat cu febrilitate de cei care l-au trăit: „După anii celui de-al doilea război mondial și după grabnica și tot mai silnica instaurare, în anii 1945-1948, a regimului comunist în România, s-a produs implicit și noua ... orientare «culturală», cu transformarea instituțională, radicală, sub semnul «învățăturii» marxist-leninist-staliniste. Academia Română, cu întreaga ei tradiție «burgheză», a fost practic desființată și reinstaurată peste noapte, în anul 1948, drept Academia R. P. R.! Soarta cercetării folclorice, cercetare dorită și ca orientare a înseși culturii populare, s-a întâmplat să evolueze (de fapt, în chip necesar) în orbita nemijlocită a «frontului ideologic revoluționar». Așa se face că însăși întemeierea Institutului de Folclor s-a produs, de fapt, *nu* sub auspiciile și sub aripa *noii* Academii, ca în cazul atâtor alte institute, ci sub directa oblăduire a Ministerului Artelor și Informațiilor (mai apoi Ministerul Culturii etc...”⁷.

Un „actor social” important în epocă reface în detaliu „circumstanțele și faptele esențiale care au determinat totuși *reactualizarea*, în noile condiții social –politice, a cercetărilor dedicate creației populare în ansamblul ei, a folcloristicii și etnografiei, în special”, adică înființarea, prin „Decretul Prezidial nr. 136 din 5 aprilie 1949”, a Institutului de Folclor, „ca persoană juridică sub controlul Ministerului Artelor și Informațiilor”⁸. Același martor reproduce, pe bază de documente, obiectivele și sarcinile noului institut („Culegerea și studierea folklorului⁹; inițierea și formarea cadrelor de folkloriști; stimularea interesului pentru folclor; organizarea de coruri și fanfare populare, conferințe, echipe artistice populare, concursuri și manifestări populare; reproducerea cu mijloace tehnice adecuate a creației de folklor ...”)¹⁰, și hotărârea de aprobare a apariției „Revistei de folclor”, „publicată de Institutul de Folclor din București” ca revistă a „tuturor folkloriștilor din R. P. R. (= Republica Populară Română, pentru cititorii mai tineri) și nicidecum un «Buletin al Institutului»”¹¹, precizare importantă și demnă de reținut.

Dar, înainte de înființarea, în circumstanțele date, a Institutului de Folclor (1949) și de apariția „Revistei de Folclor” (1956), în „anii tulburi” de după război, în locul structurilor

instituționale desființate sau lăsate să moară lent, cercetători afirmați înainte de marea conflagrație sau chiar în timpul acesteia (Ernest Bernea, G. Breazul, Oct. Buhociu, I. A. Candrea, P. Caraman, I. C. Chițimia, Ovidiu Papadima, D. Șandru, Gheorghe Vrabie, Romulus Vulcănescu și alții) au pus bazele unui „Cerc de Studii Folklorice” a cărui activitate, din 14 decembrie 1945 până în 5 iulie 1946 (în text, 1945) este prezentată sintetic în primul și singurul număr al publicației „Cercetări de Folklor”. Aflăm, astfel, că în prima ședință din 14 decembrie 1945, Ion Const. Chițimia a prezentat lucrarea din limba polonă a d. P. Caraman cu titlul, în traducere: *Ceremonialul colindării la slavi și la români*, publicată de Academia Polonă, la discuții luând parte G. Breazul, Tr. Ionescu-Nișcov, O. Papadima, D. Șandru, Dr. V. Voiculescu, Gh. Vrabie, iar în cea de-a doua, prezidată de Romulus Vuia, în 18 ianuarie 1946, Gh. Vrabie a susținut o comunicare ce punea în discuție *Existența jocului dramatic „Mocanii” în Dobrogea*, la discuții participând D. Șandru, O. Papadima, I. Chițimia, C. Bărbulescu, Mircea Tomescu și R. Vuia. Ședința din 25 ianuarie a avut un caracter administrativ „în care se pun la punct chestiuni de organizare a cercului”, se discută statutele, se alege Comitetul de conducere „format din D-na Olga Greceanu, G. Breazul, O. Papadima, Gh. Vrabie, Romulus Vulcănescu și comisia de cenzori formată din d-nii Al. Bistrițanu, I. Chițimia și Apostol D. Culea, secretar al Cercului fiind desemnat d-l Gh. Vrabie”. Începând cu 1 februarie 1946, ședințele Cercului se succed cu o bună ritmicitate, din două în două săptămâni, mai puțin în iunie când au loc trei întâlniri, una cu caracter științific (7 iunie) în cadrul căreia Maria Goleșcu citește comunicarea *Cum arată și ce știu românii despre inorog*, iar Gh. Vrabie prezintă *Câteva considerații pe marginea folclorului actual*, la discuții luând parte Dr. V. Voiculescu, I. Chițimia, I. C. Cazan, J. Pastwa, R. Vulcănescu, următoarele două cu caracter organizatoric. În cea din 14 iunie „se discută problemele ce se pun în legătură cu cercetarea pe teren în timpul verii și programul de activitate viitoare a Cercului”. La discuții iau parte G. Breazul, Gh. Vrabie, Tiberiu Brediceanu, Ernest Bernea, I. C. Cazan, iar la întâlnirea din 21 iunie 1946, prezidată de Al. Bistrițanu, „se depune raportul de activitatea Cercului de Studii Folklorice pe anul 1945/1946 și raportul comisiei de cenzori”¹².

Deși desfășurată pe durata a numai 2-3 ani, activitatea „Cercului” are o semnificație deosebită, marcând o aspirație de normalitate și continuitate într-un moment de ruptură, generat de război și de schimbările consecutive acestuia. Mișcarea folclorică, asemenea întregii vieți intelectuale și culturale din România, suferă pierderi, unele irecuperabile: destine frânte, ca acelea ale lui P. V. Ștefănuță, director al Institutului Social Român din Basarabia, arestat în octombrie 1940, condamnat la moarte, pedeapsă comutată în 10 ani temniță grea, mort la 12 iulie 1942 într-o colonie penitenciară din R. A. Tătără din fosta U.R.S.S.¹³, sau al lui Ion I. Ionică, dispărut în condiții misterioase, neelucidate până astăzi, undeva în Europa, în noiembrie 1944¹⁴. Închisorilor comuniste din România le cad victimă Anton Golopenția, care moare la Jilava, în 1951, și Mircea Vulcănescu, mort în închisoarea de la Aiud în 1952. Alții le vor urma și, norocoși, vor supraviețui detenției, precum, de ex., Ernest Bernea care „între 1939-1954, cu unele perioade de libertate, trece prin lagărele și închisorile din Vaslui, Târgu Jiu, Brașov, Pensinsula, Poarta Albă, Capul Midia, printr-un domiciliu forțat, în Bărăgan, apoi, în 1955, este condamnat de Tribunalul Militar București,

la zece ani temniță grea”, fiind eliberat în 1962¹⁵, sau Ovidiu Papadima, care își amintește: „Am fost arestat în noaptea de 2 spre 3 august 1952, în urma unei note informative, pe baza căreia s-a desfășurat anchetarea mea, care a durat până în noiembrie 1953. [...] Rezultatul a fost condamnarea mea la patru ani de temniță grea, din care mai bine de jumătate i-am făcut la Jilava, apoi la Craiova, Poarta Albă și Gherla. Am ieșit din închisoare la 7 noiembrie 1955”¹⁶, în vreme ce alții aleg calea exilului (C. Brăiloiu, Mircea Eliade, Oct. Buhociu etc.) ori înfruntă un trist exil interior (P. Caraman, D. Caracostea, C. Noica, Ov. Papadima și alții).

Pe acest fundal, „Cercul de Studii Folklorice”, cu o componentă destul de eteroclită, atât din punct de vedere generațional cât și din perspectiva formației (I. A. Candrea, n. 1872, era filolog, colaborator al lui Ovid Densusianu, iar George Breazul, n. 1887, era etnomuzicolog, ca și compozitorul și muzicologul Tiberiu Brediceanu, n. 1877, în timp ce Dr. V. Voiculescu, n. 1884, se afirmase ca poet, dar arătase o mare propensiune și pentru studiul creației populare, făcând cercetări în domeniul etnoiatricii și elaborând, împreună cu Gh. D. Mugur, un *Chestionar folcloristic*, 1930), își asumă, mai ales prin „tinerii” săi membri, majoritatea sub 40 de ani (I. Chițimia, n. 1908, Gh. Vrabie, n. 1908, Romulus Vulcănescu, n. 1912, D. Șandru, n. 1907, Al. Bistrițianu, n. 1911, Maria Golescu, ?), un proiect de studii bine articulat, corespunzător momentului istoric pe care îl traversau ei și cercetarea folcloristică românească, în care se întrevăd liniile de continuitate cu trecutul apropiat, căruia îi aparțineau și în care se formaseră și se afirmaseră, cei mai mulți dintre ei, și trasee ale unor direcții impuse de prezentul imediat: „Alăturatul mănunchiu de *Cercetări* ... are menirea să dea orientări asupra temelor, metodelor și direcției generale folclorice pe care înțelegem s-o reprezentăm, oficiind pentru o disciplină cu tendințe autonome, cu un tărâm bine conturat ce urmează a fi descris și explicat cu lumini și adâncimi noi. *Cercetările* deschid și indică drumul viitoarelor noastre obiective cufundate încă în ceața depărtării, dar care se profilează totuși nu mai puțin îndrăzneț la orizont: contribuțiuni la o *bibliografie*, la un *corpus* și la un *atlas* folcloric românesc, așa cum au fost alcătuite până acum, în parte, în alte țări”¹⁷.

Dominantă este aspirația către o *autonomie* reală a *studiilor de folclor*, aflate încă, la vremea respectivă, cu toate progresele indiscutabile realizate prin studiile lui Ovid Densusianu și ale discipolilor săi (I. A. Candrea, Tache Papahagi, I. Diaconu), prin contribuțiile de nivel european ale lui D. Caracostea, P. Caraman sau I. Mușlea, pe de o parte, sau ale lui C. Brăiloiu, pe de alta, sub tutela altor discipline științifice, precum filologia și sociologia. Iar obiectivele „cufundate încă în ceața depărtării” (bibliografia, corpusul, atlasul) nu erau decât reverberări ale unor proiecte de lucru anticipate de înaintași, dar neîncepute ori neduse până la capăt (și rămase, din păcate, neterminate până astăzi !).

După un „pattern” bine stabilit, membrii „Cercului” făceau efortul punerii din nou a unor baze pe care fractura timpului le erodase, clădind pe urmele unui „zid părăsit”. Astfel, necesitatea unei bibliografii a folclorului românesc fusese resimțită ca atare de multă vreme și încercări, parțiale, de realizare a acesteia fuseseră făcute încă de pe la începutul veacului al XX-lea, o listă cvasicompletă a lor consemnând Mircea Tomescu în studiul *Bibliografia folclorului românesc. Note critice și îndrumări teoretice*¹⁸, primul îndrumar profesionist de

întocmire a unei bibliografii a foclorului, ținând seama de particularitățile acestuia. Observațiile lui Mircea Tomescu cu privire la Bibliografia cea mai recentă și mai bine întocmită, cea din „Anuarul Arhivei de Folclor” (1930-1943) și principiile formulate de bibliograf („Orice clasificare începe de la simplu și general la special și complex. În cazul nostru, ca primă grupă se impune *Bibliografia*, apoi capitolele care privesc *filosofia folclorului* = domeniu, principii, metodă, chestionare”¹⁹ se constituie într-un program care va fi pus în lucru ceva mai târziu. Receptiv la observațiile colegului său, Ion Mușlea notează în preambulul la „Bibliografia folclorului românesc pe anii 1944-1950”: „Partea tehnică a bibliografiei a fost, în parte, modificată. Ținând seama și de o utilă critică a lui Mircea Tomescu, am schimbat unele clasificări. Astfel, bocetele au fost trecute la „Obiceiuri de înmormântare”, iar mitologia am repartizat-o la «Folclorul religios»”²⁰. Dar, cum se întâmplă uneori, principiile științifice sunt subminate de comanda politicului și ideologicului. Astfel, după război, unele secțiuni dispar, „din lipsă de material”; este cazul, în bibliografia pe anii 1951-1955, diviziunilor privitoare la „Sărbători”, „Colinde”, „Descânțece”, „Magie”, puținele mențiuni fiind reținute, totuși, în capitolul „Diverse”, „atât de criticat pe vremuri”, cum notează, cu obiectivitate, folcloristul. „Lipsa acestor capitole - comenta discret Ion Mușlea - este grăitoare pentru noua orientare a cercetărilor noastre de folclor”. „Noua orientare” însemna, în fapt, impunerea unui program clar de ideologizare, de sovietizare a cercetării și în acest domeniu. Tot acum se înregistrează studii, articole și texte despre „folclorul nou”, despre „cântecele de viață nouă”, despre „partid” (vezi pozițiile 100, 123, 141, 147, 148, 149 ș. a.). Și acesta era doar începutul!

În sensul bun al orientării programatice a „Cercului” și a publicației „Cercetări folklorice” se înscrie și articolul semnat de Sevilla Baer Tomoșoiu, *Despre metoda folclorică a școlii finlandeze*²¹, bine documentat și argumentat, revăzând, sintetic, câteva din realizările „școlii finlandeze”, cunoscută și sub numele de „orientarea istorico-geografică”, precum cele ale lui Antti Aarne, Iulius și Kaarle Krohn, Walter Anderson, Axel Olrik, fără a omite să menționeze aplicații românești ale metodei, în primul rând catalogul lui Adolf Schullerus, *Verzeichnis der rumänischen Märchen und Märchenvarianten nach dem System der Märchentypen Antti Aarnes*, „FFC” 78, 1928, apoi studiile lui D. Caracostea despre *Lenore – o problemă de literatură comparată și folclor* (1929) și despre *Miorița*²², sincrone cu primele manifestări ale școlii finlandeze de care profesorul bucureștean nu era străin și la care face, adesea, trimitere.

În același sens, și nu ca o concesie făcută, sub presiunea evenimentelor, „luminii de la răsărit”, trebuie menționat și articolul lui Gh. Vrabie, *Perspective metodologice în cercetările folclorice din U.R.S.S.*²³, care se oprește asupra unor direcții de cercetare a prozei populare relativ noi și mai puțin cunoscute în spațiul cultural și științific românesc cum sunt cele ale lui Mark Asadowskij despre „biologia poveștilor populare”, *Eine sibirische Märchenerzählerin*, „FFC” 68, 1926 și Piotr Bogatyrev, marcant reprezentant al Cercului lingvistic de la Praga, antiistorist, promotor al perspectivei funcțional-structurale asupra faptelor de folclor, care, „în loc de a se întreba când și unde a apărut forma mitică sau rituală, care este întreaga ei filogeneză, [...] se întreabă întâi de toate *care este funcția de viață căreia îi răspunde în clipa de față și ce semnificație are pentru mediul social real*

(subl. aut.)”²⁴. Este o mare diferență între comentariul decent, ponderat al acestor modele de cercetare cu adevărat fertile, deschizătoare de drumuri în folcloristica mondială, și prezentarea apologetică a „marilor realizări” ale folcloristicii sovietice postbelice, puse în lumină de trompetiștii de serviciu ai noii orânduiri din România acelor ani²⁵.

Pe de altă parte, nu trebuie să se înțeleagă că studiile despre biologia culturii populare și perspectiva funcțional-structurală asupra folclorului ar fi lipsit din cercetarea etnologică românească, anterioară acestui moment. Este suficient să ne reamintim studiile lui C. Brăiloiu despre „viața muzicală a unui sat”, în care etnomuzicologul nu doar că folosea o terminologie „biologizantă” („viață”, „organism viu”, „tradiții agonizante”, „ordine ereditară” etc.), ci chiar explica schimbările din atât de stabilul complex al culturii orale în acest sens: „Asemenea unui organism viu, fondul muzical al unei comunități, chiar aparent închisă, se modifică neîncetat, ca efect al unei evoluții lente, el crește sau scade, în plus, prin salturi. Un militar în permisie, o secerătoare întoarsă dintr-un sat vecin [...], un emigrant venit dintr-o țară depărtată [...] pot, în orice moment, să aducă adaosuri durabile sau trecătoare. De asemenea, în orice moment, ultimul depozitar al unei tradiții agonizante poate să dispară, fie că pleacă, fie că moare”²⁶, pentru a ajunge, în urma unei „investigații intensive și impersonale, ferindu-se de selecție și amestec”, la următoarea încheiere: „Dar vremurile se schimbau acum prea repede. Zi de zi, evenimentele îl apăseau pe legislator, constrângându-l să ritualizeze în grabă datine și obiceiuri noi care năpădeau, până și chefurile periodice ale tinerilor. În timp ce tradiția se străduia să țină pasul cu o evoluție vertiginoasă de acum înainte, în timp ce prin ușile pe care ea însăși le deschisese, dușmanii de moarte îi asediau tabăra prea puțin întărită, adevăratele rituri se atrofiau unul câte unul. Vechii zei începeau să apună”²⁷.

Acestea erau concluziile etnomuzicologului de obârșie boierească și de formație europeană C. Brăiloiu, cu privire la „viața muzicală” a satului Drăguș, în anii 1929-1932 și la elementele perturbatoare care puteau să intervină în „disciplina strictă” care dirija „totodată și trupul și membrele: tot organismul social și toate celulele sale”²⁸.

La fel, perspectiva funcțională, pusă în lumină de studiile lui P. Bogatyrev recenzate de Gh. Vrabie, era extrem de familiară lui, de ex., D. Caracostea care o impunea, cu prestigiul numelui său, atât în cursurile sale universitare cât și în discursul de recepție la Academia Română (23 mai 1941). Adoptând perspectiva organicistă (“identificarea și rânduirea lor [a baladelor - n.n.N.C.] trebuie să le înfățișeze ca fețe multiple ale unei viziuni organice a lumii”) Caracostea depășește fragmentarismul, atomismul cercetărilor anterioare (“baladele nu sunt aspecte izolate”) și subliniază importanța relației interpret-receptor (“public”), de fapt a *contextului situațional* în care are loc comunicarea, performarea, acesta condiționând funcția și semnificația mesajului ca atare: “Astfel se definește sensul fiecărei plâsmuiri, precum și configurația totală văzută funcțional, potrivit mentalității poporane”²⁹. Reluată într-un studiu la rândul lui programatic, ideea capătă mai multă consistență și pondere: “A vedea funcțional plâsmuirile poporane înseamnă a le integra în viața comunității așa încât, dincolo de orice plâsmuire, să poți intui rostul ei condiționat de vârstă și sex, situație socială, poziție față spațiul care modelează optica, față de ritmul anotimpurilor legat de cel al sărbătorilor păstrătoare a[le] străvechilor viziuni mitice etc.”³⁰

Nu știm cu certitudine dacă profesorul D. Caracostea avea știință, la data respectivă, direct, despre studiile recenzate ale lui P. Bogatyrev sau despre studiul lui R. Jakobson și P. Bogatyrev, *Die Folklore als eine besondere Form des Schaffens* (1929), dar este clar că, pornind de la premise izbitor de asemănătoare, discursul științific al profesorului de la București se ridică la înălțimea contemporanilor săi europeni, inclusiv în ceea ce privește abordarea funcțională a creației folclorice. Chiar poezia lirică, sublinia el, “oricât de individuală ar părea, trebuie să fie privită funcțional”³¹.

Cercul de Studii Folklorice și-a încetat, în 1948, activitatea, iar publicația „Cercetări folklorice” a rămas la un prim și singur număr, important în singularitatea lui pentru efortul de continuitate și de normalitate încercat, marcând, totodată, trecerea într-un alt ev, într-o altă epocă, într-un alt climat politic, cultural și științific. Membrii Cercului au dus cu ei, la nou înființatele institute de cercetare – Institutul de Istorie Literară și Folclor al Academiei și, respectiv, Institutul de Folclor, programul schițat în dezbaterile Cercului și fixat, în linii generale, în paginile publicației acestuia. Nu e întâmplător faptul că între temele de cercetare ale Institutului de Istorie Literară și Folclor se află monografiile de reviste ca un răspuns, s-ar zice, recomandării lui Mircea Tomescu din articolul menționat mai înainte: „Piatra de încercare a cercetătorilor folclorului nostru este materialul risipit prin zecile de mii de pagini de periodice, de la reviste de specialitate până la cotidianul de provincie”³². Dintr-o astfel de cercetare bibliografică³³, a rezultat, se pare, cunoscutul studiu al lui G. Călinescu *Estetica basmului*³⁴ De fapt, revista Institutului „lui Călinescu”, apărută în 1952, suplinește, pentru o bucată de timp, absența unei publicații de folclor în peisajul presei științifice românești, continuitatea cu orientările „Cercului” fiind explicată și prin faptul că o parte dintre membrii „Cercului de studii folklorice” (I. C. Chițimia, Ov. Papadima, Al. Bistrițianu, Gh. Vrabie) au lucrat la acest Institut.

După aproape un deceniu de la apariția primului și singurului număr al publicației „Cercetări folklorice”, în 1956, apare „Revista de folclor”, devenită, din 1964, „Revista de etnografie și folclor”, considerată a reprezenta „al patrulea val al periodicelor românești de specialitate în domeniul culturii populare, continuând și depășind pentru totdeauna tradiția și valoarea *tuturor* (subl. aut.) periodicelor noastre anterioare”, cum se exprima, în stilul său inconfundabil, aici ușor encomiastic, fiind vorba de o aniversare, Al. I. Amzulescu, unul dintre redactorii revistei într-una din perioadele cele mai bune ale acesteia: „Principial și consecvent, RF/REF, situată pe treapta superioară a unei publicații net academice [...] a fost «arca» bine cumpănită a plutirii noastre atât de anevoioase printre toate Scylele și Caribdele anilor comunismului, călătorind un memorabil sfert de veac sub agera și iscusita priveghere a venerabilului ... Noe al folcloristicii (!) românești – luminatul și providențialul redactor-șef prof. Mihai Pop (între anii 1956 și 1980); în anii întunecați ai potopului, până la salvatorul Ararat al anului 1989 și mereu după aceea (chiar dacă între timp sub conducerea în două rânduri schimbată: 1980-1985; 1986 până astăzi (era în 1996 – n. n. N. C.), statornica noastră REF a fost și a rămas, în continuare, prestigioasa navă-amiral a folcloristicii românești ...”³⁵.

În ciuda micilor clovnerii stilistice, cu care cititorii fideli ai învățatului Al. I. Amzulescu sunt obișnuiți, de reținut este obiectivitatea cu care este subliniat rolul esențial avut de

profesorul Mihai Pop, primul redactor-șef al revistei, în conturarea profilului acesteia și, mai mult, în trasarea liniilor directoare ale cercetării folcloristice, mai târziu etnologice, românești pe durata celei de a doua jumătăți a secolului al XX-lea. După ce reface, în linii generale, mersul folcloristicii în prima jumătate a veacului trecut, luând ca punct de pornire anul 1909 (se știe de ce), articolul-program *Problemele și perspectivele folcloristicii noastre*³⁶ fixează câteva repere teoretice ferme, evidențiind contribuțiile lui Ov. Densusianu, Béla Bartók, C. Brăiloiu, ale sociologilor etc., reliefând, după un „tipic” impus de retorica discursurilor politice ale vremii, și unele „neajunsuri”. Dar, spre deosebire de caracterul formal al „criticii” și „autocriticii” promovate de discursul proletcultist, Mihai Pop privește starea de moment a cercetării folcloristice românești cu un ochi critic și relevă exact carențele reale ale acesteia, cum ar fi persistența amatorismului, mai ales în culegerea textelor de literatură populară, care „continuă să se mărginească la simple notări după auz”, lipsa unei colaborări între specialiștii diferitelor domenii (literați, muzicologi), ceea ce împieteză asupra cunoașterii „integrale a faptelor de folclor”, aplecarea încă precumpănitoare către folclorul tradițional, arhaic, în detrimentul folclorului viu, contemporan, a cărui cunoaștere ar duce la lămurirea „disputelor teoretice”, notează cu obiectivitate rămânerea în urma a folcloristicii noastre cu „lucrările de mare cuprindere” care sunt corpus-ul folclorului românesc, catalogul tematic, bibliografia și atlasul folcloric care, „când nu sunt doar deziderate sau teme de discuție, se opresc în faza începuturilor ori sunt realizate de specialiști cu perseverență, numai pentru anumite genuri”³⁷.

Următoarea secțiune a articolului-program e un mic tratat de folclor, ale cărui teze fundamentale vor reveni în studiile ulterioare ale Profesorului și, în măsura în care au fost înțelese și acceptate (căci ideile novatoare ale magistrului au întâmpinat, tacit sau explicit, o oarecare rezistență), se vor regăsi în lucrările colaboratorilor săi de la Institut și de la Universitate.

În ultima sa parte, studiul insistă pe „perspective”, jalonând cu o remarcabilă clarviziune obiectivele majore ale acesteia: „*corpusul folclorului românesc, bibliografia folclorului, publicarea colecțiilor valoroase ce se află în manuscrise și republicarea materialului greu accesibil, catalogul tematic al prozei și poeziei epice, atlasul folcloric, istoria critică a folcloristicii românești* (subl. aut. în text)”³⁸.

Profesorul Mihai Pop a revenit, în câteva rânduri, asupra acestui program³⁹, iar „bilanțurile” aniversare⁴⁰ au „contabilizat” ce și cât s-a realizat din el. Oglinda cea mai fidelă a punerii lui în operă a fost „Revista de folclor”/ „Revista de etnografie și folclor” care ar fi putut stabili, în ciuda vicisitudinilor prin care a trecut, un record de longevitate între publicațiile de folclor, în sensul cel mai larg al cuvântului, dacă nu ar fi fost lăsată să agonizeze aproape cinci ani. Specialiștii domeniului îi simt acut lipsa. Publicațiile academice⁴¹, universitare⁴², cele editate de Centrul Național⁴³ și de Centrele Județene ale Creației Populare⁴⁴, de muzee⁴⁵ sau de editori independenți⁴⁶, cele mai multe dintre ele mai mult decât onorabile, de o bună ținută științifică, actuale, dar apărând și ele „când ies de sub tipar”, nu-i pot suplini absența.

Poate că „bătrâna” revistă a obosit (împreună cu cei care i-au asigurat supraviețuirea în ultimul deceniu și jumătate) și s-a retras, discret, din clocotul vieții, căutându-și odihna în

rafturile bibliotecilor care, eventual, o dețin, căci, datorită apariției foarte sincopate din ultimii ani, nu a putut fi achiziționată nici de abonați, nici de biblioteci.

O publicație de folclor/etnografie/etnologie/antropologie culturală, de deschidere națională și cu circulație internațională, care să reia și să actualizeze programul aproape semicentenar al „Revistei de folclor” – de loc vetust, de loc prăfuit, cum i-ar fi dat dreptul să fie trecerea timpului, de loc îndatorat ideologiei anilor 50 –, adaptându-l cerințelor și posibilităților de astăzi ale cercetării, care să reflecte cu promptitudine și obiectivitate starea disciplinei, să supună dezbaterii deschise marile teme ale cercetării etnologice românești și din întreaga lume, să încurajeze noul, spiritul tineresc, gândirea originală, novatoare, să valorifice achizițiile înaintașilor și să le racordeze la cadrul epistemologic al secolului al XXI-lea, este resimțită ca o necesitate a acestui timp.

„CERC” („Cercetări etnologice românești contemporane”) își asumă această misiune.

Octombrie 2005

Note:

- (1) Jordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români III. Autori. Publicații periodice. Instituții. Mari colecții. Bibliografii. Cronologie. Completări la vol. I – II*, Editura Saeculum I. O., București, 2001
- (2) *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc I (1800-1891)*. Redactor Adrian Fochi. Cuvânt înainte de M. Pop. Prefață de A. Fochi, Editura pentru Literatură, 1968
- (3) Pavel Țugui, *Despre dezvoltarea folcloristicii și etnografiei românești în deceniul 1950-1960*, „Revista de etnografie și folclor”, tomul 39, nr. 3-4, 1994, p. 285
- (4) Cf. D. Șandru, *Între filologie și folclor – în concepția școalei Densusianu*, în „Cercetări folklorice” I, București, 1947, p.81, nota 1
- (5) Vezi „Anuarul Arhivei de Folclor a Academiei Române” și „Grai și Suflet”. Revista Institutului de Filologie și Folclor, în Jordan Datcu, *op. cit.*, p.172-174 și 194-195; Marin Buga, *Ovid Densusianu folclorist*, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, București, 2003, în special p. 284-288; Virgiliu Florea, *Din trecutul folcloristicii românești*, Napoca Star, Cluj, 2001, p. 124-142; de asemenea, Ilie Moise, *Repere pentru o istorie a învățământului etnologic românesc (I)*, Academia Română. Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu. „Studii și comunicări de etnologie”, Tomul XII, 1998 (serie nouă), Sibiu, 1998, p. 26-38
- (6) H. H. Stahl, *Amintiri și gânduri ...*, Editura Minerva, București, 1981, cap. Revista „Sociologia românească”, p. 356-358
- (7) Al. I. Amzulescu, „Revista de etnografie și folclor”, *periodic de specialitate al Academiei Române*, „Revista de etnografie și folclor”, tom 41, nr. 1-2, 1996, p. 28
- (8) Pavel Țugui, *Despre dezvoltarea folcloristicii și etnografiei românești în deceniul 1950-1960*, „Revista de etnografie și folclor”, tom 39, nr. 3-4, 1994, p. 2
- (9) Am păstrat „folklor”/“folclor”, cum s-a tipărit textul în „R.E.F.” și cum probabil era în documentul original; la fel și mai jos: „Cercul de Studii Folklorice” și „Cercetări folklorice”
- (10) Pavel Țugui, *op. cit., loc. cit.*, p. 280
- (11) Pavel Țugui, *Idem*, p. 283
- (12) Cercul de Studii Folklorice. „Cercetări folklorice” I, București, 1947, secțiunea „Din activitatea Cercului de Studii Folklorice”, p. 201-203
- (13) Vezi Jordan Datcu, *Dicționarul ...*, vol. II, 1998, p. 242

- (14) Vezi C. Mohanu, *Studiu introductiv la Ion I. Ionică, Dealul Mohului. Ceremonia agrară a cununii în Țara Oltului* (1944). Ediție îngrijită, studiu introductiv, bibliografia scrierilor autorului și indici de Constantin Mohanu. Editura Minerva, București, 1996, p. IX
- (15) Vezi Fișa bio-bibliografică pe contrapagina foii de titlu la Ernest Bernea, *Moartea și înmormântarea în Gorjul de nord*, Editura Cartea Românească, București, 1998
- (16) Ovidiu Papadima, *Procesul meu*, în vol. *Evocări*. Cu o postfață de Pan M. Vizirescu și o fișă biobibliografică de Liviu Papadima. Editura Agora, Iași, 1997, p. 29-32
- (17) „Cuvânt înainte” la „Cercetări folklorice” I, București, 1947, p. I
- (18) „Cercetări folklorice” I, 1947, p. 119-129
- (19) Mircea Tomescu, *op. cit., loc. cit.*, p. 126
- (20) I. Mușlea, „Bibliografia folclorului românesc pe anii 1944-1950”, în *Bibliografia folclorului românesc 1930-1955*. Ediție și cuvânt înainte de Iordan Datcu, Editura Saeculum I. O., București, 2003, p. 199
- (21) „Cercetări folklorice” I, 1947, p. 139-152
- (22) Vezi Sevilla Baer Tomoșoiu, *op. cit., loc. cit.*, nota 3, p. 151, toate retipărite în D. Caracostea, *Poezia tradițională română. Balada poporană și doina*. Ediție critică de D. Șandru. Prefață de Ovidiu Bârlea, Editura pentru Literatură, 1969, vol. I
- (23) „Cercetări folklorice” I, 1947, p. 160-165
- (24) Gh. Vrabie, *op. cit., loc. cit.*, p. 163
- (25) Rețin, spre exemplificare, din Bibliografia folclorului românesc 1930-1955, poz. 76 din cap. III.
- Domeniu, principii, metodă:** Astahova, A. M. Însemnătatea lucrărilor lui I. V. Stalin despre problemele de lingvistică pentru dezvoltarea științei despre creația populară poetică. Traducere din rusește ..., în Studii și cercetări de istorie literară și folclor, 1 (1952), p. 145-159; poz. 84. Lucrările lui I. V. Stalin despre lingvistică și însemnătatea lor pentru folclor..., Idem, 2 (1953), p. 258-259; la fel, poz. 82. Grosu, Mitu. Concepția sovietică despre folclor (rezumat al comunicării ținute la 24 XI 1951), Idem, 2 (1953), p. 247-248 etc.
- (26) C. Brăiloiu, *Vie musicale d'un village. Recherches sur le repertoire de Drăguș (Roumanie) 1929-1932*, în *Opere/Oeuvres*, IV, prefață, traducere și îngrijire de Emilia Comișel, București, Editura Muzicală, 1079, p. 102
- (27) Idem, p. 255
- (28) Idem, p. 102; mai pe larg despre acest aspect al cercetării, vezi Nicolae Constantinescu, *Cultura populară în «eonul» globalizării: clone, grefe și implanturi în folclorul actual*, Aca-demia Română. Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, *Limba și literatura română în spațiul cultural dacoromânesc și în diaspora*, Iași, Editura Trinitas, 2003, p. 491-497
- (29) D. Caracostea, *Ion Bianu și problemele bibliografiei române*, în vol. *Studii critice*. Ediție îngrijită și prefațată, tabel cronologic și bibliografie de Ovidiu Bârlea, Editura Albatros, București, 1982, p. 164
- (30) D. Caracostea, *Ce ne este cântecul poporan*, „Revista Fundațiilor Regale”, VII (1941), nr. 10, republicat în D. Caracostea, *Poezia tradițională română*. Ediție critică de D. Șandru. Prefață de Ovidiu Bârlea, Editura Minerva, București, 1969, vol. II, p. 72-73
- (31) D. Caracostea, *Ce ne este cântecul poporan* [1941], *loc. cit.*, p. 71; pentru detalii în legătură cu aceasta, vezi Nicolae Constantinescu, Dimensiunea europeană a gândirii etnologice românești: discursul de recepție la Academie al lui D. Caracostea, Academia Română. Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu. „Studii și comunicări de etnologie”, Tomul XII, 1998 (serie nouă), Sibiu, 1998, p. 18-25
- (32) Mircea Tomescu, *op. cit., loc. cit.*, p. 124, opinie susținută de același M. Tomescu în recenzia la o astfel de monografie de revistă: Ion Breazu, *Folclorul revistelor „Familia” și „Șezătoarea”*. *Bibliografie cu un studiu introductiv*, Sibiu, Cartea Românească din Cluj, 1946: „O istorie a creșterii interesului pentru folclor la noi ne-ar dezvălui multe din aspectele culturale și din crezurile trecutului. La

- aceasta nu se va putea ajunge până nu vom avea monografia asupra periodicelor care au publicat materialul popular”, „Cercetări folklorice” I, 1947, p. 192
- (33) G. Călinescu, *Folclorul în „Convorbiri literare”*, „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, tom. 16, nr. 3, 1963, p. 343-372
- (34) „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, anul VI, nr. 3-4, 1957 și an VII, nr. 1-2, 1958, în volum, postum, Editura pentru Literatură, 1965
- (35) Al. I. Amzulescu, „*Revista de etnografie și folclor*”, *periodic de specialitate al Academiei Române*, „Revista de etnografie și folclor”, tomul 41, nr. 1-2, 1996, p. 30
- (36) „Revista de folclor”, an 1, nr. 1-2, 1956, republicat în Mihai Pop, *Folclor românesc. I Teorie și metodă*. Ediție îngrijită de Nicolae Constantinescu și Alexandru Dobre, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, București, 1998, p. 1-32
- (37) Mihai Pop, *Problemele și perspectivele folcloristicii noastre (1956)*, în *Folclor românesc*, I, p. 11-12
- (38) Idem, p. 20
- (39) Vezi Mihai Pop, *Noi orientări în studiile de folclor*, “RF”, tom 3, nr 4, 1958; *Câteva observații privind cercetarea folclorului contemporan*, Idem, tom 4, nr. 1-2, 1959; *Corpus-ul folclorului românesc*, “REF”, tom 14, nr. 3-4, 1969; *Realizări și perspective în folcloristica românească*, Idem, tom 15, nr. 1, 1970 ș. a., retipărite în Mihai Pop, *Folclor românesc* I, 1998
- (40) Vezi Pavel Țugui, *op.cit., loc. cit.* și Al. I. Amzulescu, *op.cit., loc. cit.*
- (41) „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «Constantin Brăiloiu»”, serie nouă, vol. I, 1990; „Anuarul Arhivei de Folclor a Academiei Române”, Cluj, serie nouă, vol. I, 1980; „Studii și Comunicări de Etnologie”, Sibiu, apare, din 1990, sub egida Academiei Române și a Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu
- (42) „Revista de etnologie” vol. X, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2001, continuatoare a publicației „Folclor literar” (I-IX), Universitatea din Timișoara, 1967-1999
- (43) „Datini”. Revistă de cultură editată de Ministerul Culturii, Centrul Național al Creației Populare și Fundația „Ethnos”, din 1993; „Sinteze”, conținând comunicările prezentate la Colocviul Național al CNCP (anual)
- (44) De ex.: „Datini”. Periodic constănțean de etnologie și fapt cultural, Constanța, din 1993; „Dunărea de Jos”. Revistă de cultură și etnografie, Călărași, din 1995; „Izvoare”. Caiete etnoculturale vîlcene, din 1992; „Limes”. Revistă de cultură a Sălajului, Zalău, din 1998; „Răstimp”. Revistă de cultură și tradiție populară, CJCP Mehedinți, din 1998; „Memoria ethnologica”. Revistă de patrimoniu etnologic și memorie culturală. Centrul Creației Populare Maramureș, apare din 2001, în continurea publicației „Calendarul Maramureșului”, „Symposia”. Caiete de etnologie și antropologie. CJCP Dolj, vol. 1, 2002, și multe altele (dintre care unele și-au sistat între timp apariția din lipsă de fonduri sau din lipsă de combatanți)
- (45) De ex.: „Ethnos”. Revistă științifică de etnografie, folclor, artă populară, Muzeul Satului din București, Editura Museion, din 1992; „Martor”. Revistă de antropologie a Muzeului Țăranului Român, București, din 1998;
- (46) De ex.: „East European Meetings in Ethnomusicology”. Edited by Marin Marian Bălașa, vol. I, 1994